

Onderzoeksrapport

Planetary Health & Duurzaamheid 2023

De kijk van geneeskundestudenten

**DEGENEESKUNDESTUDENT
ARTS VAN DE TOEKOMST**

1. Abstract

In 2021 publiceerde De Geneeskundestudent (DG) een rapport naar aanleiding van haar enquête uit 2020/2021 over de kijk van Nederlandse geneeskundestudenten op klimaatverandering en gezondheid en de verduurzaming van de zorg. Anno 2022 is dit onderzoek herhaald en de bevindingen staan in dit rapport beschreven.

Sinds de publicatie van het vorige rapport is het in de maatschappij onveranderd dat klimaatverandering de grootste gezondheidsbedreiging van de eeuw vormt. Bovendien kunnen artsen met de juiste kennis en tools een belangrijke rol spelen in het omzetten van deze gezondheidsbedreiging in een grote gezondheidskans. Nieuw is dat de KNMG in haar herziene gedragscode een kernregel heeft opgenomen over de verantwoordelijkheid van artsen ten aanzien van een duurzame zorgsector en de relatie tussen gezondheid, klimaat en milieu. Ook is er in november 2022 een nieuwe Green Deal Samen Werken aan Duurzame Zorg gepubliceerd. Daarom werd in 2022 vervolgonderzoek gedaan onder geneeskundestudenten, de artsen van de toekomst. Hun visie ten aanzien van gezondheid en klimaatverandering en de stand van zaken van onderwijs over dit thema werden in kaart gebracht.

DG voerde opnieuw een digitale enquête uit onder geneeskundestudenten en recent – in de afgelopen 6 maanden – afgestudeerden van de acht Nederlandse medische faculteiten. De enquêtevragen met betrekking tot duurzaamheid zijn ingevuld door 2.018 respondenten, die vrijwel gelijk verdeeld waren over

verschillende universiteiten en jaarlagen. Een groot deel van de respondenten vindt dat artsen een belangrijke rol hebben in het verduurzamen van de zorg en het benadrukken van de gezondheidsrisico's van klimaatverandering in het klimaatdebat. Tegelijkertijd vindt het merendeel van de respondenten dat er nu onvoldoende aandacht voor de gezondheidsrisico's van klimaatverandering en het verduurzamen van de zorg is in het medisch curriculum. Volgens de respondenten zouden universiteiten verantwoordelijkheid moeten nemen om basiskennis over Planetary Health aan toekomstige basisartsen over te dragen. Een groot deel van de geneeskundestudenten is zelf al betrokken bij het verduurzamen van de gezondheidszorg en/of de geneeskundeopleiding.

In dit rapport formuleert DG verschillende aanbevelingen om, in aanvulling op het rapport van 2021, gehoor te geven aan de vraag van toekomstige artsen in Nederland om Planetary Health te integreren in het medisch curriculum, zodat artsen hun verantwoordelijkheid kunnen nemen in het beperken van de gezondheidsrisico's van klimaatverandering en het verduurzamen van de zorg.

1. Inleiding

In 2020/2021 is door DG in kaart gebracht wat de visie van geneeskundestudenten was op klimaatverandering en gezondheid, het verduurzamen van de zorg, de verantwoordelijkheid van artsen hierin en het integreren van klimaatonderwijs in het medisch curriculum. In het onderzoeksrapport deed DG aanbevelingen hoe partijen invulling kunnen geven aan de visie van geneeskundestudenten.

De Geneeskundestudent inventariseerde in 2022 middels vervolgonderzoek wat de ontwikkelingen zijn geweest sinds de publicatie van dat rapport.

Uit het onderzoek van 2020/2021 bleek dat geneeskundestudenten een verantwoordelijkheid voor artsen zien om de gezondheidseffecten van klimaatverandering te benadrukken. Klimaatverandering is volgens de WHO en The Lancet nog steeds het grootste gezondheidsprobleem en de grootste gezondheidskans van de eeuw voor de samenleving (WHO) (Romanello)¹. Als voorbeeld kan een verminderde luchtkwaliteit door de opwarming van de aarde pulmonale en cardiovasculaire aandoeningen verergeren en de kans op nadelige zwangerschapsgeschiedenissen en een verstoorde ontwikkeling van kinderen vergroten (Johnson NM). Tegelijkertijd leidt een meer plantaardig dieet juist tot minder CO₂-uitstoot en minder ziektebelasting van onder andere diabetes en cardiovasculaire aandoeningen (Trautwein EA).

¹ Grootste gezondheidskans van deze eeuw: Door actie te ondernemen om klimaatverandering te mitigeren, kan er tegelijkertijd grote (preventieve) gezondheidswinst worden geboekt. Dit worden ook wel de 'co-benefits' genoemd.

Enkele aanvullende voorbeelden:

- Overstappen naar een meer plantaardig dieet: minder methaan-uitstoot door koeien en tegelijkertijd goed voor de menselijke gezondheid (minder kanker, diabetes en hart- en vaatziekten).
- Meer lopen en fietsen (actief transport) i.p.v. de auto (passief transport): minder CO₂-uitstoot en tegelijkertijd goed voor menselijke conditie (meer beweging) en een verbetering van de luchtkwaliteit (minder longaandoeningen en hart- en vaatziekten).
- Meer groene gebieden in steden: goed voor het tegengaan van stedelijke opwarming (urban heat island) en tegelijkertijd goed voor de mentale gezondheid en meer beweging.

'Universiteiten hebben een verantwoordelijkheid om basiskennis over Planetary Health aan toekomstige artsen over te dragen.'

De respondenten van het onderzoek in 2020/2021 zagen ook een rol voor artsen om de gezondheidszorg te verduurzamen. Uit recent onderzoek blijkt echter dat de gezondheidszorg in 2022 nog steeds verantwoordelijk is voor 7% van de emissies van broeikasgassen in Nederland (Steenmeijer), onveranderd ten opzichte van de in 2019 berekende bijdrage (Strategists, Gupta).

Ten slotte spraken geneeskundestudenten in het onderzoek van 2020/2021 de wens uit om klimaatonderwijs in het curriculum te integreren. Een van de uitkomsten was namelijk dat de gezondheidseffecten van klimaatverandering niet tot nauwelijks waren opgenomen in het Nederlandse medisch curriculum

Klimaatverandering vormt een onveranderd grote bedreiging voor de volksgezondheid. Daar komt bij dat de gezondheidszorg nog grote stappen moet maken om een evenwicht tussen broeikasgasemissies en broeikasgasverwijderingen uit de atmosfeer, ofwel 'net-zero', te bereiken. Daarom onderzocht De Geneeskundestudent de kijk van studenten op klimaatverandering en gezondheid twee jaar na haar eerste onderzoeksrapport over dit thema. Bovendien werden er in het onderzoeksrapport aanbevelingen gedaan voor de integratie van klimaatonderwijs in het medisch curriculum. Daarom inventariseerde De Geneeskundestudent in het vervolgonderzoek ook wat de ontwikkelingen ten aanzien hiervan zijn geweest. (De Geneeskundestudent)

2. Methode

Studie design en deelnemers

De Geneeskundestudent (DC) voerde een digitale enquête uit onder haar leden. DC is de landelijke, onafhankelijke belangenbehartiger van ongeveer 15.000 geneeskundestudenten in Nederland. Zij streeft naar de best mogelijke zorgprofessionals in de toekomst door optimale vertegenwoordiging en ondersteuning van studenten. De enquête was beschikbaar van 17 oktober 2022 tot 12 december 2022. Alle leden geregistreerd als geneeskundestudent aan één van de acht medische faculteiten, in bachelor- of masterfase of maximaal 6 maanden afgestudeerd, werden uitgenodigd voor deelname.

Nieuwe onderwerpen in de enquête waren loopbaanondersteuning, extramurale specialismen, diversiteit, opleidingscapaciteit en duurzaamheid. De vragen van de andere onderwerpen (beroepskeuze, ongewenst gedrag, mentale uitputting, uurbesteding, onderwijs en persoonlijke situatie) zijn zoveel mogelijk gelijk gehouden met de vragen uit voorgaande enquêtes en waar nodig vereenvoudigd. De vragen zijn opgesteld door de projectgroepen en voor feedback op inhoud en begrip voorgelegd aan het Algemeen Bestuur van DC en betrokkenen met onderzoekservaring. Na een testfase zijn de vragen definitief vastgesteld.

Procedure en dataverzameling

DC heeft de enquête online uitgezet middels SurveyMonkey, een betaalde cloud-based applicatie voor het ontwerpen, verspreiden en analyseren van enquêtes. Uitnodiging vond meermaals plaats via email, de website en social media van DC. Na het verstrijken van de uiterste invuldatum werd de vragenlijst gesloten. De enquête bestond uit een maximum totaal van 71 vragen, inclusief vervolgvragen en vragen ter onderscheid van subgroepen. Van elke deelnemer werden eerst een aantal demografische gegevens verzameld (studiejaar, universiteit, genderidentiteit), waarna in

vooraf bepaalde volgorde de verschillende thema's van de vragenlijst werden doorlopen. Sommige vragen werden afhankelijk van eerdere antwoorden wel of niet aan de respondenten voorgelegd, waardoor niet iedereen alle vragen heeft hoeven beantwoorden. Er zijn acht vragen over het thema duurzaamheid gesteld. Er zijn vragen gesteld over de bekendheid met klimaatverandering en bijbehorende risico's, de waardering van duurzaamheidsonderwijs en de rol van artsen en de betrokkenheid bij duurzaamheid.

Data-analyse en algemene karakteristieken

De analyse werd uitgevoerd via de tool SurveyMonkey en Excel. Analyse van data vond anoniem plaats. Categorische data zijn als absolute aantallen (n) en percentages (%) gepresenteerd. Als dit van toepassing is, is voor numerieke data het gemiddelde gepresenteerd.

De enquête is ingevuld door 2.647 respondenten. Er is een check gedaan op de datakwaliteit, waarna één respondent is verwijderd. Niet volledige reacties zijn meegenomen. De gemiddelde leeftijd van de invullers is 22 jaar. Het merendeel van de respondenten (87,2%) is tussen de 18 en 25 jaar oud, gevolgd door 10,2% die tussen de 26 en 29 jaar oud is. Verder is 46,8% van de invullers bachelorstudent, 50,7% masterstudent en 2,5% <6 maanden afgestudeerd. 76,6% van de respondenten is vrouw. De enquête is het meest ingevuld door studenten van de Erasmus Universiteit en de Radboud Universiteit en het minst door studenten van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit.

Privacy

DC heeft alle respondenten voor aanvang over het doel van de enquête geïnformeerd. Er is toestemming gevraagd om de data conform de AVG te verzamelen, te bewaren en anoniem te analyseren. Deelname was vrijwillig en kon te allen tijde worden beëindigd.

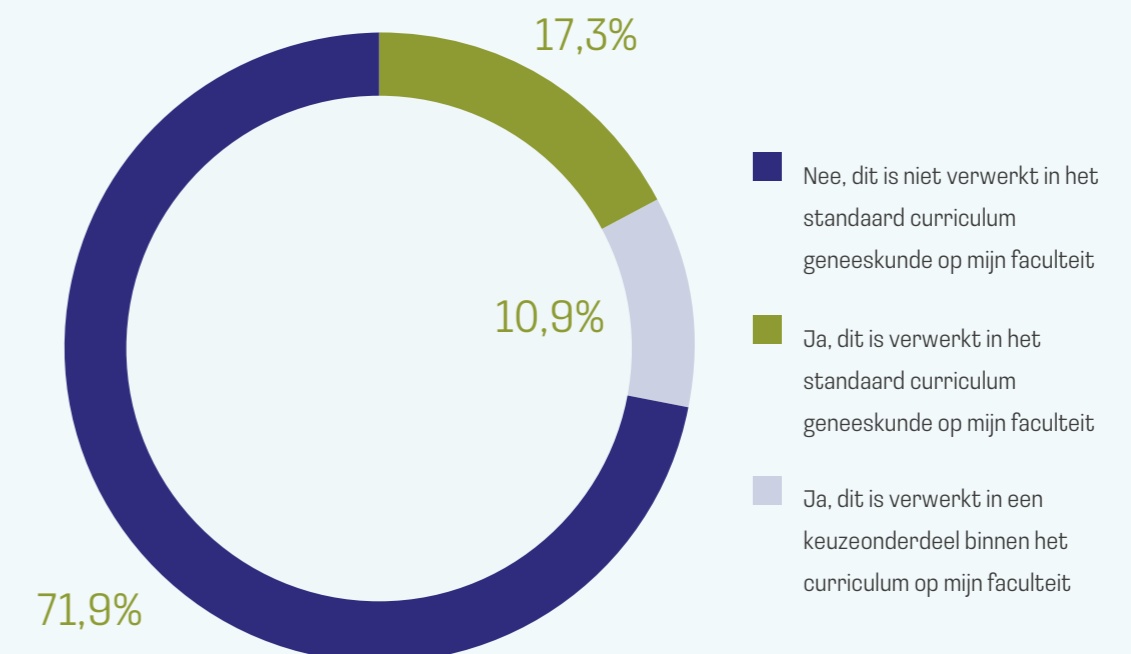
3. Resultaten

De enquête is ingevuld door 2.647 geneeskundestudenten, waarvan de enquêtevragen met betrekking tot duurzaamheid zijn ingevuld door 2.108 (80%) geneeskundestudenten. Respondenten waren vrijwel gelijk verdeeld over verschillende universiteiten en jaarlagen. Er waren geen substantiële verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten of geneeskundestudenten aan verschillende universiteiten.

Onderwijs en kennis

Van alle studenten geeft 8% (n=165) dat zij via hun opleiding de gezondheidsrisico's van klimaatverandering hebben meegekregen. Tegelijkertijd geeft 26% (n=525) hier helemaal niet bekend mee te zijn. De meeste studenten geven aan 47% (n=948) dat zij buiten de opleiding hebben gehoord over de gezondheidsrisico's, 19% (n=383) van de studenten heeft zowel via de opleiding als daarbuiten gehoord over de gezondheidsrisico's van klimaatverandering.

Figuur 1: Zijn er in je curriculum onderwijsmomenten, zoals bijvoorbeeld colleges, tutorials en practica, over de gezondheidsrisico's van klimaatverandering?

72% (n=1453) van de studenten geeft aan dat er geen onderwijsmomenten over de gezondheidsrisico's van klimaatverandering in het curriculum zijn. Van de studenten die hier wel onderwijs over krijgen (28%), ontvangt 17% dit in het standaard curriculum en 11% in een keuzeonderdeel.

72%

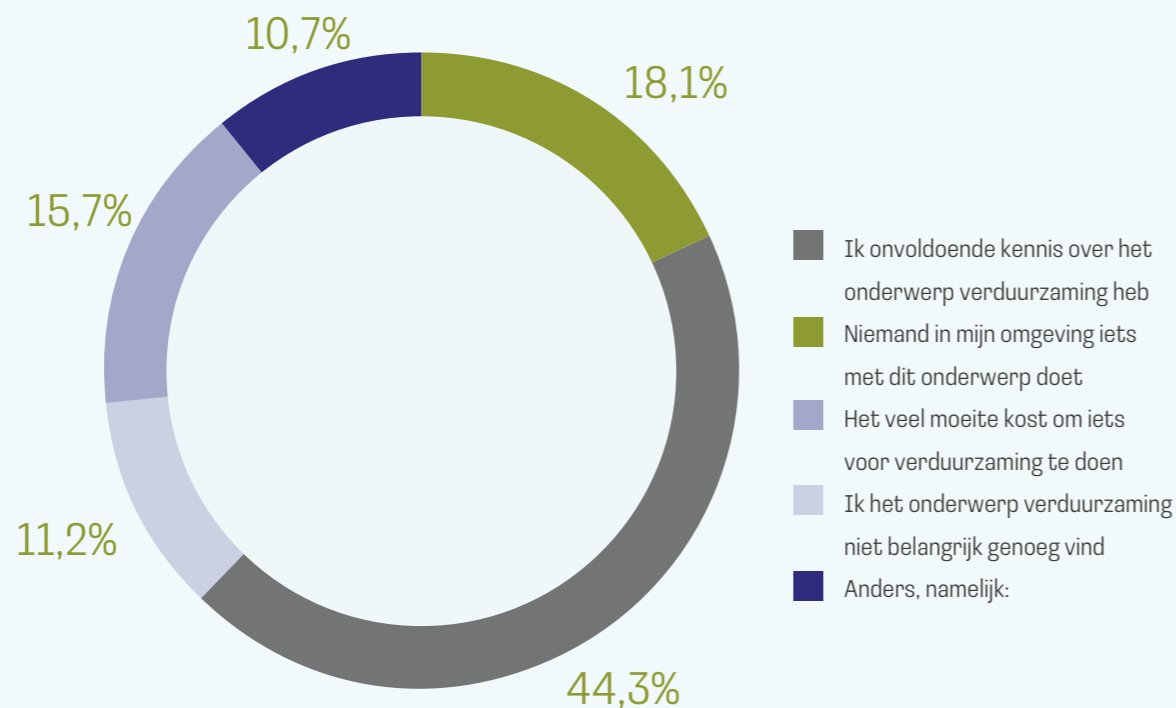
(n=1453) van de studenten geeft aan dat er geen onderwijsmomenten over de gezondheidsrisico's van klimaatverandering in het curriculum zijn.

Tegelijkertijd vindt 76% van alle studenten (n=1534) dat er meer aandacht voor dit onderwerp in het medisch curriculum zou moeten zijn. 18% (n=363) is hierbij neutraal. Van de studenten vindt 60% (n=1211) dat er niet voldoende aandacht voor duurzaamheid binnen de gezondheidszorg in het facultair medisch curriculum is. 24% (n=484) is neutraal. Tevens vindt 71% (n=1433) dat universiteiten verantwoordelijkheid moeten nemen om basiskennis over Planetary Health aan toekomstige basisartsen over te dragen. 23% (n=464) staat hier neutraal tegenover.

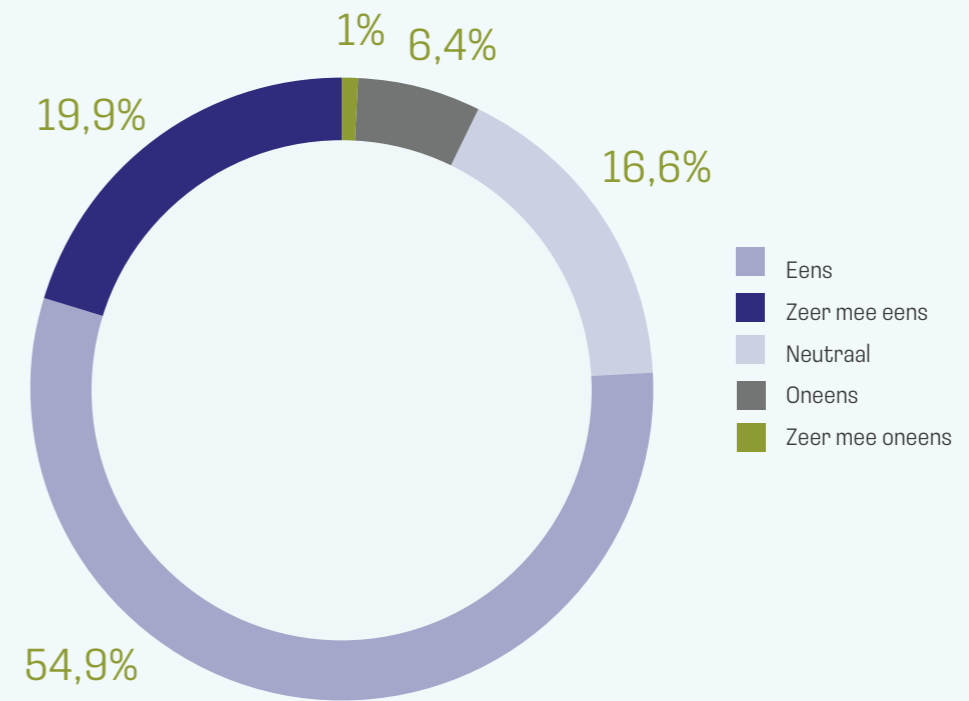
76%

van alle studenten vindt (n=1534) dat er meer aandacht voor dit onderwerp in het medisch curriculum zou moeten zijn.

Figuur 2: Niet betrokken bij verduurzaming, omdat:

Figuur 3: Artsen hebben een belangrijke rol in het verduurzamen van de zorg, bijvoorbeeld door initiatieven zoals afvalreductie operatiekamers (OK) en voorschrijven van duurzamere medicijnen/behandelopties.

Betrokkenheid bij verduurzaming

Tenslotte is 73% (n=1473) van de geneeskundestudenten betrokken bij de verduurzaming van de gezondheidszorg en/of de geneeskundeopleiding. 64% (n=1292) doet dit op persoonlijk niveau (eigen handelen), 4% (n=78) is betrokken op organisatorisch niveau en 5% (n=102) doet dit beiden. 27% (n=545) van de studenten is niet betrokken bij de verduurzaming. 63% (n=1265) wil graag meer weten over de mogelijkheden om die betrokkenheid te vergroten. Tegelijkertijd blijken studenten die aangeven niet betrokken te zijn bij deze verduurzaming 44% (n=245) onvoldoende kennis te zien als oorzakelijke hoofdreden.

Rol van artsen

Uit de resultaten bleek dat 76% (n=1534) van de geneeskundestudenten vindt dat artsen een belangrijke rol hebben in het verduurzamen van de zorg, 17% (n=343) staat hier neutraal tegenover en 8% (n=161) is het hier niet mee eens. Daarnaast vindt 66% (n=1332) dat

artsen een verantwoordelijkheid hebben om de gezondheidsrisico's van klimaatverandering te benadrukken in het klimaatdebat. 26% (n=525) staat hier neutraal tegenover en 9% (n=182) is het hier niet mee eens.

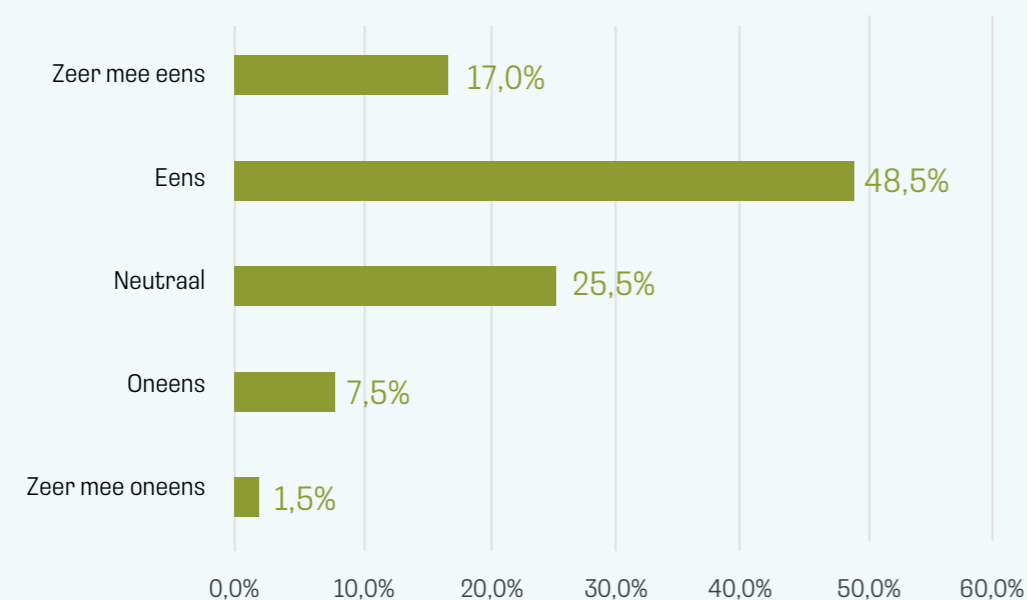
'66% van de geneeskundestudenten vindt dat artsen een verantwoordelijkheid hebben om de gezondheidsrisico's van klimaatverandering te benadrukken in het klimaatdebat.'

Plantaardige voeding en gezondheid

44% (n=888) van de studenten is van mening dat het goed is als geneeskundestudenten en artsen hun patiënten adviseren om zoveel mogelijk plantaardig te eten, -volgens het The Lancet Planetary Health Diet-, om de eigen gezondheid en gezondheid van de planeet te bevorderen (EAT-Lancet). 34% (n=686) van de studenten staat hier neutraal tegenover en 21% (n=429) is het oneens met deze stelling. Daarnaast vindt 52% (n=1049) van de geneeskundestudenten dat ziekenhuizen zoveel mogelijk plantaardige voeding zouden moeten aanbieden (volgens het The Lancet Planetary Health Diet). 28% (n=565) is neutraal.

'44% (n=888) van de studenten is van mening dat het goed is als geneeskundestudenten en artsen hun patiënten adviseren om zoveel mogelijk plantaardig te eten.'

Figuur 4: Artsen hebben een verantwoordelijkheid om in het klimaatdebat het belang van gezondheidsrisico's van klimaatverandering te benadrukken.

4. Discussie

Uit de resultaten van de nationale enquête blijkt dat geneeskundestudenten zowel binnen het klimaatdebat als bij het verduurzamen van de zorg een verantwoordelijkheid zien voor artsen. Geneeskundestudenten zien graag dat onderwijs over verduurzaming van de zorg en over gevolgen van klimaatverandering voor de gezondheid wordt geïmplementeerd in de curricula. Dit gedachtegoed is in overeenstemming met de resultaten uit 2020/2021.

Wat willen studenten?

Net als uit de vorige enquête blijkt ongeveer een kwart van de studenten geen kennis te hebben over de gezondheidsrisico's van klimaatverandering. Het overgrote deel van de groep die hier wel over beschikt, heeft deze kennis buiten de studie op gedaan. Uit de resultaten blijkt namelijk dat er in de meeste curricula nu nog geen onderwijsmomenten hierover zijn. Binnen de kleine groep studenten die wel onderwijs over het onderwerp heeft gehad (28%), blijkt dit bij ongeveer 2/3e hiervan onderdeel te zijn van het standaard curriculum. Een selectieve groep (ongeveer 1/3e van de 28%), heeft het onderwijs in een keuzeonderdeel genoten. Dat er in de huidige medisch curricula geen of te weinig aandacht is voor Planetary Health (waaronder Klimaatverandering en Gezondheid) en duurzaamheid, is in overeenstemming met een onderzoeksrapport gepubliceerd in 2022 door GREENER, de multidisciplinaire expertgroep op het gebied van duurzaamheid en zorgopleidingen (GREENER).

In de lijn der verwachting, blijkt dat het overgrote deel van de studenten (76%) vindt dat er meer aandacht moet zijn voor

klimaatverandering en de gezondheidsrisico's in het medisch curriculum. Ten opzichte van de vorige enquête (2020/2021) is er zelfs een kleine stijging van deze wens, deze was namelijk destijds 72%. Ook blijkt het grootste deel van de studenten (60%) van mening dat er op dit moment in de curricula onvoldoende aandacht is voor het onderwerp duurzaamheid binnen de gezondheidszorg.

Het grootste deel van de geneeskundestudenten (73%) is op persoonlijk en/of organisatorisch niveau betrokken bij de verduurzaming van de gezondheidszorg en/of geneeskundeopleiding. Dit is sterk toegenomen ten opzichte van 2020/2021, waarin dit de helft van de studenten was. Nog steeds wil meer dan de helft van de studenten graag meer weten over de mogelijkheden om die betrokkenheid te vergroten. Studenten geven het vaakst aan dat kennis de reden is dat zij op dit moment niet betrokken zijn. In een wereld waarin het van groot belang is dat elke sector zo snel mogelijk verduurzaamt, geeft dit des te meer de urgentie aan onderwijs over duurzaamheid en klimaat. (De Geneeskundestudent)

'In de meeste curricula zijn er nog geen onderwijsmomenten over de gezondheidsrisico's klimaatverandering.'

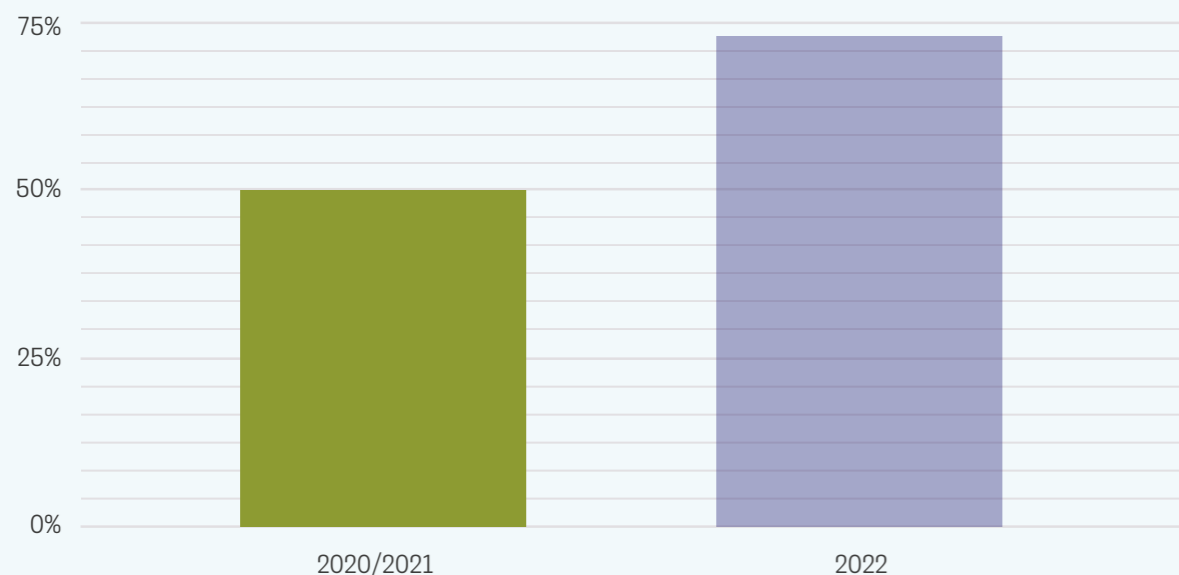
Implementatie in de medisch curricula

Om te demonstreren dat Planetary Health een relatie heeft met vele facetten van de gezondheid en het belang te benadrukken, raden diverse publicaties en GREENER aan om onderwijs hierover te verweven in het gehele curriculum (Tun) (Hackett F) (Teherani A). In de handreiking opgesteld door IFMSA-NL, GREENER en MINT zorgadvies, wordt er een stappenplan beschreven. Zo kan er op de korte termijn (circa één maand) een introductiecollege en implementatie bij overtuigde docenten plaatsvinden. Gelijktijdig kan er op middellange termijn (6 maanden tot één jaar) in alle relevante thema's binnen de opleiding op longitudinale wijze Planetary Health onderwijs verweven

worden. Op de langere termijn (langer dan één jaar) kan eerder geïmplementeerd Planetary Health onderwijs worden geprofessionaliseerd en geïnstitutionaliseerd, en kan er verdiepend onderwijs worden toegevoegd, zoals een keuzevak of keuzecoschap Planetary Health. (GREENER)

Een uniforme aanpak is nodig om alle toekomstige artsen van de benodigde kennis en kunde te voorzien. Het betrekken van studenten in de ontwikkeling van een duurzaam curriculum is eerder als een succesvolle aanpak beschreven om dergelijk onderwijs te realiseren en deze methode wordt nu al op verschillende faculteiten in Nederland toegepast (Hackett F) (Tun SM)

Vergelijking van het percentage studenten dat zegt betrokken te zijn bij verduurzaming (enquête 2020/2021 en enquête 2022)

Arts en preventie

Dit rapport versterkt de roep om artsen als gezondheidsbevorderaar voor klimaat en gezondheid, zoals in de literatuur en door internationale artsenkoepels beschreven op individueel en maatschappelijk niveau (Watts N) (Maxwell J) (British Medical Association) (Australian Medical Association) (Medical Society Consortium on Climate and Health. U.S.) Middels diverse initiatieven vroegen ook artsen in Nederland afgelopen jaren toenemend aandacht voor klimaatverandering en verduurzaming van de zorg (Regiegroep Duurzame Zorg) (Werkgroep Zorg 2025) (Milieuplatform Zorgsector)

'Artsen moeten een gesprekspartner in klimaat- en preventiebeleid zijn.'

De resultaten van de enquête laten zien dat het oppakken van deze verantwoordelijkheid hoognodig is en samen met de artsen van de toekomst moet gebeuren. De geneeskundestudenten die nu worden opgeleid, zullen tijdens hun carrière te maken krijgen met de gevolgen van klimaatverandering, meer dan de huidige generatie artsen. Deze gezondheidsgevolgen, in combinatie met onder andere vergrijzing, een toename van overgewicht en obesitas, een verslechtering van de mentale gezondheid van jongeren en steeds meer kinderen die opgroeien in armoede zorgen tezamen voor een enorme toename van de vraag naar zorg (KNMG). Binnen een sector die nu al wordt geteisterd door burn-out, zijn er drastische maatregelen nodig om de stijgende werkdruk leefbaar te houden (KNMG). Een integrale aanpak binnen de publieke gezondheid waarbij er gefocust wordt op preventie van ziekte is hierbij essentieel. Binnen deze aanpak is er sprake van 'co-benefits', namelijk acties die zowel goed zijn voor publieke gezondheid als klimaat. Voorbeelden hiervan zijn het afstappen van fossiele brandstoffen en steenkool ter

bevordering van de luchtkwaliteit en het volgen van het Lancet Planetary health diet, dat gelijktijdig klimaatverandering tegengaat en zorgt voor 23% afname van wereldwijde ziektelast. (Act4Health) (Haines) Bij deze integrale aanpak moeten artsen een belangrijke gesprekspartner in klimaat- en preventiebeleid zijn, waar de overheid hen betrekt om klimaat en gezondheid samen te bevorderen.

Kracht en limitatie

Dit huidig enquête-onderzoek van De Geneeskundestudent benadrukt het belang dat door geneeskundestudenten in Nederland wordt gehecht aan de gezondheidseffecten van klimaatverandering en verduurzaming van de zorg. Een mogelijke limitatie is dat dezelfde maatschappelijk gemotiveerde studenten de enquête in verhouding in grotere aantallen invullen dan minder betrokken studenten. Daarentegen maken de hoeveelheid en gelijke verdeling van ondervraagden, de grote respons en het feit dat het onderwerp deel uitmaakte van een bredere enquête verstuurd aan alle leden van DG, dit minder aannemelijk en versterken de relevantie van de bevindingen. Tevens is de correlatie van de huidige enquêtecijfers met de cijfers van de vorige enquête ook een aanwijzing voor deze relevantie. (De Geneeskundestudent)

'Het betrekken van studenten in de ontwikkeling van een duurzaam curriculum is als succesvolle aanpak beschreven.'

5. Ontwikkelingen

Zoals expliciet in de herziene KNMG-gedragscode voor artsen wordt benoemd: "Als arts ben je je bewust van de relatie tussen gezondheid, klimaat en milieu. Je zet je in voor een duurzame zorgsector en gezonde leefwereld (KNMG). Veel geneeskundestudenten erkennen deze belangrijke maatschappelijke rol en willen graag voorbereid worden om deze rol op zich te kunnen nemen.

'Eén van de vijf doestellingen van de Green Deal is 'Het vergroten van de bewustwording en kennis.'

In november 2022 is de recentste Green Deal C-238 Samen Werken aan Duurzame Zorg gepubliceerd, waarin doelen en acties zijn afgesproken voor de periode 2023 tot en met 2026. Deze Greendeal is ondertekend door onder andere de partijen Nederlandse Federatie Universitair Medische Centra (NFU), artsen-brancheorganisaties en De Geneeskundestudent. Eén van de vijf doelstellingen waaraan partijen zich hierbinnen committeren is 'Het vergroten van de bewustwording en kennis'. In deze doelstelling wordt het volgende committeren van partijen genoemd 'Partijen bevorderen integrale inbedding van duurzame zorg en Planetary Health in het curriculum van alle zorgopleidingen. Branche- en koepelorganisaties en zorgaanbieders maken afspraken met opleiders hoe deze thema's structureel (beter) kunnen landen in zorgopleidingen.'

(Green Deal) Dit sluit aan op de visie van De Geneeskundestudent, namelijk dat universiteiten de verantwoordelijkheid moeten nemen om Planetary Health basiskennis aan toekomstig basisartsen over te dragen. Op dit moment zijn kennis over Planetary Health en verduurzaming van de zorg nog niet opgenomen in het Raamplan Artsopleiding, opgesteld door de NFU. (NFU)

Naast het committeren tot onderwijs over duurzaamheid en Planetary Health, komen ook de andere uitkomsten van dit onderzoeksrapport overeen met afspraken uit de Green Deal C-238. Zo is er in de Green Deal C-238 afgesproken dat de zorgsector actief bijdraagt aan het maatschappelijk debat over de relatie tussen menselijk handelen, klimaatverandering en milieuvervuiling, een gezonde leefomgeving en gezondheid. Hiernaast is er afgesproken dat partijen bevorderen dat de patiënt meer bekend wordt met de relatie tussen klimaat, milieu en gezondheid, dat er praktische informatie wordt verschaft om patiënten en zorgverleners te helpen om duurzaam te handelen. Ook zal er een transitie plaatsvinden naar meer plantaardig voedsel voor personeel en bezoekers. (Green Deal)

'Afspraak: De zorgsector draagt actief bij aan het maatschappelijk debat over de relatie tussen menselijk handelen, klimaatverandering en milieuvervuiling, een gezonde leefomgeving en gezondheid.'

6. Conclusie

Uit de resultaten blijkt opnieuw dat toekomstige artsen in Nederland een rol en verantwoordelijkheid zien voor artsen ten aanzien van de gezondheidsrisico's van klimaatverandering. Tegelijkertijd geven studenten aan dat er ondanks de vraag geen substantiële veranderingen hebben plaatsgevonden ten opzichte van de hoeveelheid onderwijs over dit onderwerp. Opvallend is dat, terwijl het onderwijs achterblijft, de aandacht vanuit de studenten voor het onderwerp verder is gestegen.

Veel geneeskundestudenten zien graag dat Planetary Health door de universiteiten wordt geïntegreerd in het medisch curriculum en worden graag onderwezen in hun rol ten opzichte van verduurzaming van de gezondheidszorg. De inzichten uit deze enquête onderstrepen het belang voor artsen (in spé), opleiders en vertegenwoordigende instanties om de rol als gezondheidsbevorderaar voor klimaat en gezondheid op zich te nemen en uit te dragen.

6. Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van de digitale enquête van De Geneeskundestudent (DG) onder geneeskundestudenten aan elk van de acht medische faculteiten in Nederland, worden er meerdere aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen zijn gerangschikt op basis van prioriteit en verwachte impact. Ongeacht de geadresseerde benadrukt DG nogmaals de urgentie van het opnemen en uitdragen van de rol 'gezondheidsbevorderaar voor klimaat en gezondheid' voor artsen (in sp ), opleiders en vertegenwoordigende instanties.

01. Gericht aan de NFU en de acht geneeskundefaculteiten

DG adviseert om verduurzaming van de zorg en de gezondheidseffecten van klimaatverandering uitdrukkelijk op te nemen in het huidige Raamplan Artsopleiding. Bovendien wordt aanbevolen dit in zijn geheel door te voeren in het medisch curriculum, conform de Green Deal C-238 Samen Werken aan Duurzame Zorg. Op deze manier worden artsen binnen Nederland gelijkmatig voorzien van de relevante en benodigde kennis en kunde. Het betrekken van studenten bij de ontwikkeling van medisch onderwijs gericht op duurzaamheid en de verduurzaming van faculteit en academische ziekenhuizen is een kans en een vereiste.

02. Gericht aan het kabinet, de Tweede Kamer, het ministerie van EZK en het ministerie van VWS

Het wordt aanbevolen om zorgprofessionals plaats te laten nemen in de expertgroepen die inspraak hebben in de ontwikkeling van integraal klimaat- en preventiebeleid. Dit wordt geadviseerd aangezien bepaalde interventies (denk bijvoorbeeld aan interventies

gericht op vermindering van de luchtvervuiling) zowel (positief) effect hebben op het milieu als op de publieke gezondheid.

03. Gericht aan de KNMC en (jonge) artsenorganisaties

Het verdient aanbeveling om nadruk te leggen op klimaat, gezondheid en prioritering van verduurzaming in de zorg. Het formuleren en uitdragen van nadrukkelijke standpunten kan dienen als oproep tot daadkrachtig beleid en handelen. Op deze manier kan zowel de politiek als de eigen achterban geattendeerd worden op de verantwoordelijkheid en de kansen voor gezondheidsbevordering middels individuele en maatschappelijke aanpak van klimaatverandering en de verduurzaming van de zorg.

04. Gericht aan haarzelf, aan medische studentenorganisaties en aan individuele geneeskundestudenten

DG adviseert om verbinding te (blijven) zoeken met lokale en nationale partijen die zich voor het onderwerp duurzaamheid inzetten, zoals de Groene Zorg Alliantie (GZA), MED-ZERO en GREENER. Het wordt aanbevolen om aan te sluiten bij facultaire Green teams en/of bij groepen die bezig zijn met het verduurzamen van het medisch curriculum, de faculteit en het ziekenhuis. Het is van belang dat toekomstige artsen initiatief nemen om interne verduurzaming na te streven, om duurzaamheid een centrale rol te laten innemen in het meerjarenbeleid en om op dagelijkse basis klimaatbewuste keuzes te maken. DG heeft hier een pioniersrol in genomen en deelt haar ervaringen graag met collega-partijen.

7. Referenties

1. Act4Health. „Policy Document Planetary Health.” 2023.
2. Australian Medical Association. Climate Change and Human Health. Ama.com.au. 2015. 02 05 2023.
3. British Medical Association. Climate change and air pollution. Bma.org.uk. 2020. 02 05 2023.
4. De Geneeskundestudent. „Onderzoeksrapport Klimaatverandering & Verduurzaming.” 2021.
5. EAT-Lancet. Lancet Planetary Health Diet. Eatforum.org. 2022. 02 05 2023.
6. Green Deal. Green Deal Samen werken aan duurzame zorg (Green Deal 3.0). 2022. 03 05 2023.
7. GREENER. „2022 – Handreiking Planetary Health in universitair zorgonderwijs.” 2022.
8. —. „2022 – Rapport: Inventarisatie duurzaamheid in universitaire opleidingen in de gezondheidszorg.” 2022.
9. Hackett F, Got T, Kitching GT, et al. „Training Canadian doctors for the health challenges of climate change.” Lancet Planetary Health (2020): 4(1).
10. Haines, Andy. „Health co-benefits of climate action.” The Lancet Planetary Health 1.1 (2017): e4-e5.
11. Johnson NM, Hoffmann AR, Behlen JC, Lau C, Pendleton D, Harvey N, Shore R, Li Y, Chen J, Tian Y, Zhang R. „Air pollution and children’s health—a review of adverse effects associated with prenatal exposure from fine to ultrafine particulate matter.” Environ Health Prev Med (2021): 26(1):72.
12. KNMC. KNMC Artsenpanel: Geef je mening over preventie. 2023. 02 05 2023.
13. —. KNMC. Column: We lopen in de zorg vast op het kwetsbaarste punt: de zorgprofessional zelf. 2023. 02 05 2023.
14. —. KNMC. Gedragscode voor artsen: 14/15. 2022. 02 05 2023.
15. Maxwell J, Blashki G. „Teaching about climate change in medical education: an opportunity.” Journal of Public Health Res. (2016): 5:673.
16. Medical Society Consortium on Climate and Health. U.S. Call to action on climate, health, and equity: a policy action agenda. Climatehealthaction.org. 2019. 02 05 2023.
17. Milieuplatform Zorgsector. Manifest van medici voor een gezonde aarde. Milieuplatformzorg.nl. 2020. 03 05 2023.
18. NFU. Raamplan Artsopleiding 2020. 2020. 03 05 2023.
19. Regiegroep Duurzame Zorg. Jaarimpressie 2020: Green Deal Duurzame Zorg. Milieuplatformzorg.nl. 2020. 02 05 2023.
20. Romanello, Marina, et al. „The 2022 report of the Lancet Countdown on health and climate change: health at the mercy of fossil fuels.” The Lancet (2022): 1619-1654.
21. Steenmeijer, M., et al. „Het effect van de Nederlandse zorg op het milieu. Methode voor milieuoetadruk en voorbeelden voor een goede zorgomgeving.” 2022.
22. Strategists, Gupta. „Een stuur voor de transitie naar duurzame gezondheidszorg. Kwantificering van de CO2-uitstoot en maatregelen voor verduurzaming.” 2019.
23. Teherani A, Nishimura H, Apatira L, et al. „Identification of core objectives for teaching sustainable healthcare education.” Med Educ Online (2017): 22(1):1386042.
24. Trautwein EA, McKay S. „The Role of Specific Components of a Plant-Based Diet in Management of Dyslipidemia and the Impact on Cardiovascular Risk.” Nutrients (2020): 12(9):2671.
25. Tun SM, Wellbery C, Teherani A. „Faculty development and partnership with students to integrate sustainable healthcare into health professions education.” MedTeach (2020): 42(10):1112-8.
26. Tun, SM. „Fulfilling a new obligation: Teaching and learning of sustainable healthcare in the medical education curriculum.” MedTeach (2019): 1168-77.
27. Watts N, Adger WN, Agnolucci P, et al. „Health and Climate Change: policy responses to protect public health.” Lancet (2015): 386(10006):1861-914.
28. Werkgroep Zorg 2025. Green Paper. Wz2025.nl/green-paper. 2020. 01 05 2023.
29. WHO. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>. 2021. 02 05 2023.
30. —. WHO. Climate change and health. 2021. <<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>>.

